

Liturgie voor de viering van zondag 26 januari 2020. Derde zondag na Epifanie

Plaats: Ontmoetingskerk

Aanvangstijd: 10.00 uur

Voorganger: ds. Peter van der Schans

Organist: Marjan Klein-Spijker

Lector: Aty Janzen

Kindernevendienst: Groep 1 tot en met 7

Tienernevendienst: Groep 8 tot en met Klas 3

Thema: Voltooid leven?

Bijzonderheden: We vieren het Heilig Avondmaal

**Protestantse
Kerk**

Protestantse gemeente te IJsselstein

De Paaskaars brandt

Orgelspel

De dienstdoende ambtsdragers komen binnen

Welkom door de voorganger

Op 5 februari komt Prof. James Kennedy hier bij ons een lezing geven over de ontwikkeling van het denken over euthanasie in ons land. *Trouw* besteedt deze weken veel aandacht aan het Voltooid Leven.

Kees de Jong, lid van onze commissie ZIN in ontmoeting mailde me begin van de week:

*Ik zie dat jij de komende twee zondagen voorgaat. Zou je het wellicht mogelijk achten om in een (van de) dienst(en) dan te refereren aan dit thema, dat jaar veel aandacht krijgt en zo mogelijk iets uit de bijbel kan laten zien wat ons daarbij kan helpen?
Natuurlijk zou ik willen dat daardoor ook meer mensen naar de lezing van Kennedy komen. Maar als dit nogal lastig in te passen is, dan mag je het voor lief laten.*

Tja, eerst dacht ik: daar begin ik niet aan. Ik heb mijn handen al vol aan allerlei werkzaamheden, en zeker ook mensen die gaan sterven of gestorven zijn en hun uitvaarten. En volgende week zondag gaat het sowieso al niet, omdat die dienst samen et onze kosters is voorbereid.

Daarna dacht ik: ik ben met een groepje bezig een boek te bespreken van Piet Schelling, *Denkend aan de dood kom ik tot leven*.

En daar gaat het ook over zulke thema's. En afgelopen woensdag hadden we ook een bijeenkomst. Dan moet het toch haalbaar zijn iets te zeggen aan de hand van Piet Schelling. Dat zal ik dan ook doen door ruim, te citeren.

En het zal maar een begin zijn, en beperkt.

Want er zit van alles aan vast. En dat bespreek je niet zo maar. En ook niet in een dienst.

Ik hoop op een goede, gezegende dienst.

AAN HET BEGIN

Toewijding door stil gebed en kort orgelspel

We gaan staan

Groet

Bemoediging

We zingen: Intochtslied (staande): Psalm 71: 1, 6 en 10

De gemeente gaat weer zitten

Gebed aan het begin, dat we besluiten met het zingen van: *“Heer, ontferm U!”*

Vele, vele, vele vragen ...

*De dood hoort bij het leven, zeggen ze.
Maar toen hij kwam, de dood,
was hij een vijand en een vreemde.*

*De dood is doodgewoon, zeggen ze.
Maar toen hij binnentrad, de dood,
werd alles onwennig, ongewoon.*

*De dood zie je aankomen, zeggen ze.
Maar hij bleek een roofoverval, de dood,
die verwoesting en ontzetting achterliet.*

*De dood is genadig, zeggen ze.
Maar toen hij zijn werk deed, de dood,
bracht hij diepe wonden toe.*

*De dood hoort bij het leven, zeggen ze.
En dat is waar.
Maar toch blijven de vragen.
Vele, vele, vele vragen ...
Daarom bidden en zingen we samen: ...*

Vele vele vragen_Bronswijk_Rakelings nabij_p105

We zingen het loflied: Lied 645:1, 2, 5 en 6

DIENST VAN HET WOORD

Gebed om de opening van het Woord

*Leven en dood –
we raken vanmorgen aan
de grenzen van ons bestaan.
En we zoeken uw woord daarbij.
Kom ons te hulp met uw Geest!
Amen.*

Gesprek met de kinderen
Over de sterke Simson

We zingen met de kinderen: Lied 288

Het licht wordt door de kinderen meegenomen

Schriftlezing:

Genesis 25:7-11

NBV	NBG	Naarden	Statenvertaling
7Abraham leefde honderdvijfenzeventig jaar. 8Hij stierf in gezegende ouderdom; na een lang leven blies hij de laatste adem uit en werd hij met zijn voorouders verenigd. 9Zijn zonen Isaak en Ismaël begroeven hem in de grot van Machpela op het land van Efron, de zoon van de Hethiet Sochar, dicht bij	7Dit nu was het getal der jaren van Abrahams leven, die hij geleefd heeft: honderd vijfenzeventig jaar. 8En Abraham gaf de geest en stierf in hoge ouderdom, oud en van het leven verzadigd, en hij werd vergaderd tot zijn voorgeslacht. 9En zijn zonen Isaak	7 Dit zijn de dagen van de levensjaren van Abraham die hij heeft geleefd: honderd jaar, zeventig jaar en vijf jaren. 8 Abraham ontslaapt	7Dit nu zijn de dagen der jaren van het leven van Abraham, die hij geleefd heeft, honderd vijf en zeventig jaren. 8En Abraham gaf de geest en stierf in goede ouderdom, oud

<p>Mamre, 10het stuk land dat Abraham van de Hethieten had gekocht. Daar ligt Abraham begraven, evenals zijn vrouw Sara. 11Na Abrahams dood zegende God Isaak, zijn zoon, die bij de bron Lachai-Roï ging wonen.</p>	<p>en Ismaël begroeven hem in de spelonk van Makpela, in het veld van Efron, de zoon van de Hethiet Sochar, dat tegenover Mamre gelegen is, 10het veld, dat Abraham van de Hethieten had gekocht; daar werd Abraham begraven, evenals zijn vrouw Sara. 11Na de dood van Abraham zegende God zijn zoon Isaak; en Isaak woonde bij de put Lachai-Roï.</p>	<p>en sterft in goede grijsheid, oud en verzadigd; hij wordt verzameld bij zijn manschappen.</p> <p>9 Hem begraven zijn zonen Isaak en Ismaël, in de spelonk van de Machpela; in het veld van Efron, de zoon van Tsochar de Chitiet,- op het aanschijn van Mamree,</p> <p>10 het veld dat Abraham heeft verworven van de zonen van Cheet; daar is Abraham begraven, met zijn vrouw Sara.</p> <p>11 Het geschiedt na de dood van Abraham: God zegent zijn zoon, Isaak; Isaak zet zich neer bij de bron van Lachai Roï,- voor de levende die mij ziet’.</p>	<p>en van het leven zat, en hij werd tot zijn volken verzameld.</p> <p>9En Izak en Ismaël, zijn zonen, begroeven hem, in de spelonk van Machpéla, in de akker van Efron, de zoon van Zohar, de Hethiet, welke tegenover Mamre is;</p> <p>10In de akker, die Abraham van de zonen van Heth gekocht had, daar is Abraham begraven, en Sara, zijn vrouw.</p> <p>11En het geschiedde na Abrahams dood, dat God Izak, zijn zoon, zegende; en Izak woonde bij de put Lachai-Róï.</p>
--	---	---	--

Genesis 35:27-29

NBV	NBG	Naarden	Statenvertaling
<p>27Ten slotte kwam Jakob terug bij zijn vader Isaak in Mamre, bij Kirjat-Arba, dat nu Hebron heet, de woonplaats van Abraham en van Isaak.</p>	<p>²⁷En Jakob kwam bij zijn vader Isaak te Mamre bij Kirjat-Arba – dat is Hebron – waar Abraham en Isaak als vreemdeling vertoefd hadden. ²⁸En de dagen</p>	<p>27 Jakob komt aan bij zijn vader Isaak te Mamree, bij Kirjat Arba,- dat is Hebron,</p>	<p>27En Jakob kwam tot Izak, zijn vader, in Mamre, te Kirjath-Arba, dat is Hebron, waar Abraham als</p>

<p>28Isaak leefde honderdtachtig jaar. 29Toen blies hij de laatste adem uit en werd hij met zijn voorouders verenigd, na een lang leven. Hij werd begraven door zijn zonen Esau en Jakob.</p>	<p>van Isaak waren honderd tachtig jaar. ²⁹En Isaak gaf de geest en stierf en hij werd tot zijn voorgeslacht vergaderd, oud en van het leven verzadigd, en zijn zonen Esau en Jakob begroeven hem.</p>	<p>waar Abraham zwerver-te-gast is geweest en Isaak ook.</p> <p>28 De dagen van Isaak worden honderd jaar en tachtig jaar.</p> <p>29 Isaak overlijdt: hij sterft en wordt verzameld bij zijn manschappen, oud en verzadigd van dagen; hem begraven Esau en Jakob, zijn zonen.</p>	<p>vreemdeling had verkeerd, en Izak.</p> <p>28En de dagen van Izak waren honderd tachtig jaren.</p> <p>29En Izak gaf de geest en stierf, en werd verzameld tot zijn volken, oud en zat van dagen; en zijn zonen Ezau en Jakob begroeven hem.</p>
---	---	---	---

We zingen: Lied 916

Verkondiging

Gemeente van on ze Heer Jezus Christus!

Bij de dood van Abraham en Isaak wordt gesproken over “gezegende ouderdom” en een “lang leven”. In oudere vertalingen staat er: “oud en van het leven verzadigd”.

Maar vaak gaat het anders. Komt de dood vroeg, te vroeg. Een vrucht in de schoot sterft, een baby, een kind. Of is er sprake van ongeluk, ziekte, geweld, vermissing. En dat soort leed is afgrijselijk.

Maar vandaag sta ik stil bij sterven, oud en van het leven verzadigd. Abraham is niet weggerukt terwijl hij nog in het volle leven stond. Het gaat om een zinvolle en zeker noodzakelijk afsluiting van het leven. Een mens moet nu eenmaal een keer sterven – om het eenvoudig te zeggen.

Abraham was 75 jaar toen hij zijn land en familie verliet. Om op zoek te gaan naar een nieuw land, tot zegen van alle mensen. Dat land vond hij. Hij stierf, 175 jaar oud, verzadigd.

Honderd jaar heeft hij in het nieuwe land gewoond, tien maal tien. Het aantal jaren symboliseert de volheid van zijn leven. Met alles wat er in zijn leven was aan hoogtepunten en dieptepunten. Ook Abrahams zoon **Isaak** sterft op de dag dat verzadiging zijn deel is. 180 jaar oud. Ronde getallen bevestigen de verzadiging. Dat hij deze leeftijd heeft bereikt, is een wonder. Ook in zijn leven zijn er uiteenlopende belevenissen. Tot de dag kwam waarop niets meer toegevoegd hoefde te worden. Hij was verzadigd.

Zo wordt het later ook van **Job** gezegd: 42:17 “En toen stierf Job, oud en verzadigd van het leven.”

Oud en verzadigd - zo sterven is 'mooi'. Vrede en dankbaarheid overheersen over het geleefde leven. Zo gingen deze genoemde personen van weleer. Zonder tragiek. Zo hoop je ook te gaan, verzadigd van het leven. Ik hoef niets meer vast te houden, alles mag ik loslaten. De hoop is gewekt dat het afscheid minder zwaar zal zijn, ook voor mijn geliefden.

Het denken van Schelling over euthanasie bij ondraaglijk lijden en bij voltooid leven wordt gevoed door het godsbeeld en het mensbeeld dat hij aanhangt. Daarin schuilen drie elementen. Schelling noemt:

1. Ik heb de mogelijkheid en opdracht om te kiezen, steeds weer opnieuw, wat kan en mag en moet. Of juist niet. De vrijheid om te kiezen spoort met het mens-zijn zoals God het heeft gecreëerd.
2. Ik ben geroepen om een goede rentmeester over mijn lijf en geest te zijn, zodat beide optimaal functioneren.
3. Ik ben verantwoordelijk voor het bewaken van de kwaliteit van mijn leven, leven dat voor mij heilig is. Dat wil zeggen: het is me gegeven als hemelse gave om menswaardigheid te bevorderen. Ik mag beschikken over mijn eigen leven, tenzij ik daarmee anderen schaad.

En ook zegt hij: Ik stel me voor in de dagen dat ik naar het einde verlang, dat ik mijn geschonden leven verbind met God door een gebed.

Schelling legt ook uit wat volgens hem leven tot *l*éven maakt. En dat in relatie tot voltooid leven. Belangrijks voor leven volgens Schelling is (ik citeer ruim):

1. het vermogen om te kunnen kiezen;
2. het bewust kunnen communiceren met gesproken of geschreven taal;
3. een grote mate van zelfstandigheid en onafhankelijkheid;
4. het bewust kunnen ontvangen en geven van liefde;
5. het vermogen om te denken.

Deze vijf dragen stuk voor stuk bij aan de zin van mijn leven. In het geval deze kwalificaties uit mijn bestaan zijn weggewaaid, blijft een ondraaglijke leegte over. Althans, voor zover ik dat vanuit mijn huidige situatie kan beoordelen. Als mijn levenskwaliteit zeer laag is geworden, zal het verlangen naar het einde sterker worden.

De afgelopen jaren is in ons land stevig gedebatteerd over voltooid leven. Het politieke en maatschappelijke debat is nog steeds gaande. Ook de kerken roeren zich in het debat. Oud-politicus Frits Bolkestein, aanhanger van de voltooid leven-filosofie, zei het ongeveer zo: Volwassenen die tabak hebben van hun leven en dat willen beëindigen, dienen daar hulp bij te ontvangen. Er tabak van hebben - een uitdrukking die wat plat overkomt. Maar de bedoeling is helder: wie deze woorden spreekt heeft genoeg van het leven. ...

Wanneer is leven voltooid? Het kost me moeite grip op het woord 'voltooid' te krijgen. Het woord 'voltooien' bestaat uit twee elementen: vol en tooien. Tooien duidt op mooi maken, vol wijst erop dat het compleet is. Samen veronderstellen zij een zekere perfectie, volmaaktheid. Toch is de aanduiding 'voltooid leven' niet helder. Zij heeft niet voor iedereen dezelfde betekenis. Zij is vaag en is niet gemakkelijk concreet te maken. Misschien moeten we naar andere begrippen zoeken om die situatie van niet meer verder kunnen leven te duiden. Bijvoorbeeld levensleegte of levensmoeheid. Of het ontbreken van levenszin of levensdoel. Wat mensen in die situatie ervaren kan niet in één begrip gevangen worden. *Levensmoe* zegt: het is op, kracht ontbreekt. *Levensleegte* verhaalt: er is nauwelijks meer iets wat mijn leven kan vullen. *Gebrek aan levenszin* verraadt: er is hoegenaamd niets meer wat mijn bestaan zinnig maakt.

Het *ontbreken van een levensdoel* geeft aan: zonder doel geen plannen, zonder plannen geen basis voor zin en betekenis. Mensen die naar het einde verlangen zijn er klaar mee, de

kwaliteit van het bestaan is zodanig verslechterd dat ze de dood verkiezen boven het leven, ze lijden aan het leven, de 'tijd wordt de vijand en de dood een vriend'.

Het is niet ondenkbaar dat ik eens tot de conclusie kom dat mijn leven voltooid is, maar dat nog steeds iemand in mijn omgeving waarde ontleent aan dat leven. Dat mag niet ongenoemd blijven, ook al maakt het de discussie lastig.

Schelling noemt dan het voorbeeld van zijn moeder. Ze hoefde niet meer verder te leven, zoals ze zei. “Ik hoop, dat ik morgen niet meer wakker wordt”, zei ze wel. Maar dan zit Schelling een keer aan haar bed. En wordt hij diep geraakt door de schoonheid van zijn moeder als jonge, maar dan ook als oude vrouw. En dan beseft hij: Haar leven was voor hem nog niet voltooid.

Tenslotte een paar opmerkingen van ds. Margriet van der Kooi, vroeger ziekenhuispastor in het Hofpoort in Woerden. Ze zei van de week in Trouw:

“Het begrip voltooid leven veronderstelt een autonome keus van autonome mensen, maar mijn ervaring als ziekenhuispastor leert me dat achter het verzoek om euthanasie bijna altijd een wereld van verdriet en kwetsbaarheid schuilgaat: eenzaamheid, angst om afhankelijk te worden, schaamte, woede, verlies aan vaardigheden.”

Maar dan kun je niet volstaan met het versterken van een zorgzame samenleving.

“Er is meer aan de hand, en dat is wel relatief nieuw: er lijkt geen einde te zijn aan het bittere einde. ... Er wordt langer geleefd en ook langer geleden en langer gestorven.”

Daarom hoeft net alles wat kan aan behandeling.

Nodig is:

“Goede voorlichting over kansen en risico's van al of niet ingrijpen. En het vraagt om een aandachtig gesprek over grote vragen: wie ben ik, waar kom ik vandaan, waar ga ik naartoe, wat voor zin heeft mijn leven gehad? Als ik sterf, kan ik dat dan op een goede manier? Dat is niet de vraag naar een technisch goed uitgevoerde dood, maar de vraag naar: kan ik gaan, laat ik geen rafels of schulden na waar ik nog wat aan kan doen? Wacht nog iemand op mijn berouw of excuus? Wacht iemand nog op een woord van mij, heb ik mijn kinderen gezegend? Kortom: heb ik mijn nalatenschap op orde?”

En laatste citaat:

“We doen elkaar tekort door weg te lopen van deze existentiële vragen. De hartekreet is dikwijls niet: ik wil dood, maar: zó kan ik niet leven. In plaats van die hartekreet te negeren door een geolied protocol over voltooid leven en euthanasie te ontwerpen, is het menselijk, wenselijk en eerlijk om die vragen naar zingeving samen aan te gaan. Er is een negatieve kijk ontstaan op oud-zijn, een angstige kijk; het is huiswerk voor alle generaties om daarover na te denken en met elkaar te verkennen hoe we een nieuwe weg kunnen vinden.”

Schelling kan zich voorstellen dat hij zó zijn geschonden leven zou delen met God:

*God,
lijden tergt me en er is geen uitzicht op verbetering,
mijn krachten hebben me verlaten,
de levenslust is verdwenen,
ik ervaar geen zin meer...*

Leegte is mijn deel,

*de zin ontbreekt,
moe ben ik,
niet langer te verdragen ...*

*Heer,
de levensmomenten van voldoening waren talloos,
het was de moeite waard er te zijn
op de aarde, onder de hemel,
met zoveel goede mensen om me heen ...*

*Nu is het op.
Ik ben een schim van wat en wie ik was,
aan U geef ik me terug.
Ik vraag U,
nu ik op het punt sta het einde te verwelkomen:
aanvaard mijn zijn,
geschonden en afgemat ...*

*U was er aan het begin
wilt U er ook zijn aan het einde,
op uw onnavolgbare wijze.
Meer vraag ik niet,
met minder kan ik niet.*

Amen.

Meditatief moment: orgelspel

We zingen: Lied 951

Intussen komen de kinderen van de nevendienst terug

DIENST VAN DE TAFEL VAN DE HEER

Update Tussenspel

We gedenken Geertruida Jansje van den Bree-Valk (staande)

We luisteren naar de melodie van Lied 730: “*Heer herinner U de namen ...*”

Gebeden: dankgebed – voorbeden – stil gebed

Op 27 januari 2020 is het 75 jaar geleden dat concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz, hét internationale symbool van de Holocaust, werd bevrijd.

Nodiging

Delen van de bloemengroeten

Inzameling van de gaven:

Eerste collecte (zwarte zak):

Tweede Collecte (groene zak): is bestemd voor het werk van de kerk.

We belijden ons geloof zingend (staande): Lied 344

Beurtspraak:

v.: De HEER zal met u zijn!

a.: *De Heer zal u bewaren!*

v.: Verheft uw harten!

a.: *We hebben ze tot de Heer geheven.*

v.: Zegenen wij de HEER, onze God!

a.: *Goed is het en passend!*

Tafelgebed: (32. 'Naar U zijn wij op weg')

v.: Vader,

naar U zijn wij op weg.

Wij danken U voor uw liefde,

die zin en richting geeft aan onze pelgrimstocht.

U zegent ons met uw goddelijke onrust.

U houdt ons af van valse tevredenheid.

U laat ons wegen gaan door donkere diepten,

ook als wij ons daarvoor niet sterk genoeg voelen.

U ondersteunt ons door mensen die ons begeleiden,

die ons sterk maken als wij zwak zijn,

die ons troosten en bemoedigen,

als wij denken niet meer verder te kunnen.

Wij danken U voor allen
die vóór ons op weg gegaan zijn naar U toe:
voor Abraham en Sara,
voor Mirjam en Mozes,
voor David en Ester.
En al die anderen.

Maar wij danken U vooral voor Hem
die zo hartstochtelijk met ons op weg is:
Jezus Christus.
Hij is een licht op ons pad.
Hij opent ons de ogen
en sterkt ons met zijn gaven,
opdat wij in zijn voetspoor kunnen treden.

In de nacht voordat Hij stierf,
nam Jezus brood en dankte U, Vader.
Hij gaf het aan zijn vrienden
als voedsel voor onderweg
en Hij zei:
Neemt en eet, gij allen.
Dit is mijn lichaam, voor u gegeven.

Daarop nam Hij een beker wijn
en dankte U opnieuw.
Hij gaf hem aan zijn vrienden
als drank voor onderweg
en Hij zei:

Neemt en deelt hem met elkaar.
Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed
dat voor u en alle mensen is vergoten,
opdat de schuld vergeven wordt.
Doet dit opdat Ik u nabij zal zijn.

Zo danken wij U, Vader,
voor de woorden en het voorbeeld van Jezus
die ons is voorgegaan.
Door zijn leven leert Hij ons te geloven in U
en de pelgrimstocht van het leven te wagen.
Door zijn dood biedt Hij ons uitzicht,
ook wanneer alles ons ontvalt.
Door zijn opstanding maakt Hij ons uw liefde bekend,
uw liefde die allen vernieuwt.

Vader,
zend ons uw Geest,
opdat wij op uw weg
licht voor onze ogen hebben,
kracht voor onze leden

en vrienden en vriendinnen op de anders zo eenzame weg.

Geef dat wij U zoeken,
U ontmoeten en U kennen,
als wij onze weg gaan.
Dat bidden wij door Jezus Christus
die onze weg is naar U toe.
En samen zeggen we:

We bidden het Onze Vader

We wensen elkaar de vrede van Christus toe

We zingen: Lied 934

Uitdelingswoorden

Jezus neemt het **brood** in zijn handen.
Hij dankt God voor het eten.
Hij breekt het brood in stukjes
en deelt het uit.
Hij zegt:
"Neem dit brood en eet ervan.
Het is mijn lichaam.
Zo geef Ik mijn leven aan jullie."

Dan neemt Hij de beker met **wijn**
en dankt God.
Hij geeft de beker door aan zijn leerlingen.
Hij zegt:
"Neem deze beker en drink eruit.
Het is mijn bloed.
Zo geef Ik mijn leven aan jullie.
Je zonden worden nu vergeven.
Je hoort helemaal bij God."

Gemeenschap van brood en beker (In de tinnen beker zit druivensap).
Tijdens de gemeenschap luisteren we naar orgelspel

Dankgebed

Wie dat wil kan de kinderen uit de crèche halen

AAN HET EINDE

We zingen (staande) slotlied: Lied 686:1 en 3

Uitzending

Zegen:

De Altijd Nabije zegent en behoedt je;
de Altijd Nabije doet lichten zijn gelaat over je en is je genadig;
de Altijd Nabije verheft zijn gelaat over je en geeft aan jou vrede.

We zingen: *Amen, amen, amen!* (Lied 431C)

Orgelspel

Inzameling van de gaven bij de uitgang voor duurzame investeringen in ons kerkgebouw